Funded by the European Union

National Center for Community Services
Qendra Kombëtare për Shërbime Komunitare

ARTIVISTA

INAC

POLICY BRIEF | INAC – EPIC

KALAJA E ELBASANIT: NJË TRASHËGIMI E GJALLË QË KËRKON VËMENDJE

Shqetësimet e evidentuara nga komuniteti dhe rekomandime për mbrojtjen e saj

Kalaja e Elbasanit njihet si kështjella më e madhe e banuar fushore në Ballkan. Ajo nuk është vetëm një monument historik, por një lagje e gjallë e qytetit, ku historia, banesat, objektet e kultit, rrugicat, zanatet dhe jeta e përditshme bashkëjetojnë. Pikërisht kjo e bën mbrojtjen e saj një përgjegjësi të përbashkët të institucioneve dhe komunitetit.

Pse kërkon vëmendje Kalaja

Vlera e Kalasë nuk qëndron vetëm te muret rrethuese dhe monumentet e saj. Ajo ruan kujtesën historike të Elbasanit dhe është pjesë e identitetit të banorëve. Njëkohësisht, si hapësirë e banuar, ajo përballet me nevoja të përditshme për mirëmbajtje, kujdes ndaj ndërtesave dhe respektim të rregullave që mbrojnë trashëgiminë.

Gjatë procesit të monitorimit nga të rinjtë dhe diskutimeve të zhvilluara në kuadër të projektit EPIC me komunitetin, u evidentua nevoja për më shumë vëmendje ndaj gjendjes së disa strukturave, për dokumentim më të mirë të problematikave dhe për ndërtimin e urave të komunikimit mes institucioneve dhe banorëve. Materialet e projektit evidentojnë gjithashtu presionin nga zhvillimi urban dhe nevojën për mirëmbajtje e investime restauruese. Këto janë shqetësime që kërkojnë verifikim dhe vlerësim nga institucionet dhe specialistët përgjegjës.

Si u mblodhën shqetësimet dhe propozimet?

Ky dokument mbështetet në procesin e zhvilluar nga INAC përmes projektit EPIC – Empowering People for Inclusive Culture, gjatë periudhës korrik–dhjetor 2026, monitorimit në terren nga të rinjtë, komunikimi me banorët, forumi qytetar dhe rekomandime të ekspertëve të fushës. Në këtë proces u organizuan trajnime me të rinjtë nga ekspertë, dy vizita monitoruese në territorin e zonave përkatëse në komunikim të vazhdueshëm me banorët, si dhe një forum konsultues me pjesëmarrjen e banorëve, të rinjve, studentëve, pedagogëve, studiuesve dhe përfaqësuesve të institucioneve.

Sugjerimet e mëposhtme burojnë nga temat e trajtuara gjatë trajnimeve, vëzhgimet e bëra gjatë vizitave në terren dhe diskutimet në forumin konsultues. Ato pasqyrojnë këndvështrimin e komunitetit dhe të shoqërisë civile; nuk përbëjnë ekspertizë teknike dhe nuk synojnë të zëvendësojnë përgjegjësitë ligjore të institucioneve.

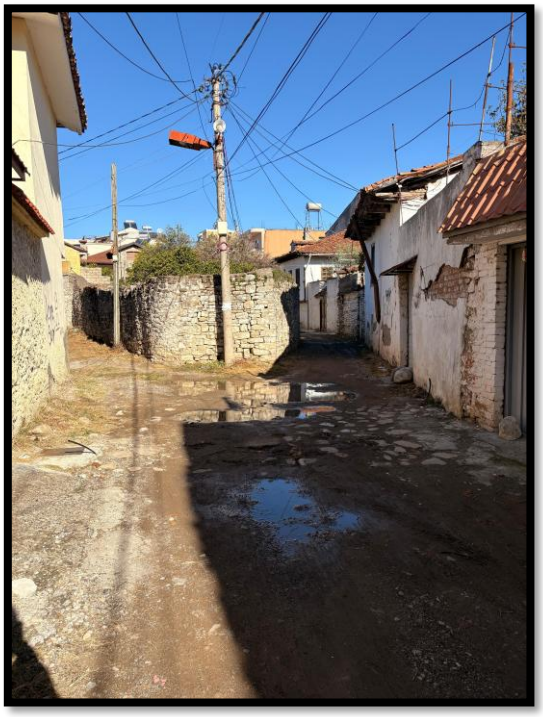

Foto gjatë monitorimit të të rinjve në rrugica të Kalasë së Elbasanit, korrik 2026

Çfarë shqetësimesh kërkojnë vëmendje?

Gjendja e ndërtesave dhe strukturave me vlerë

Nevoja për dokumentim të vazhdueshëm të gjendjes së objekteve dhe për përcjelljen te institucionet e rasteve që kërkojnë mirëmbajtje, vlerësim apo ndërhyrje.

Presioni nga zhvillimi urban dhe ndërhyrjet në territor

Rëndësia e informimit të banorëve dhe e zbatimit të procedurave përkatëse për çdo ndërhyrje në Zonat Arkeologjike A dhe B dhe në Qendrën Historike.

Mungesa e një komunikimi të kuptueshëm me komunitetin

Banorët kanë nevojë të informohen në kohë për projektet dhe punimet që ndikojnë në hapësirën ku jetojnë, si dhe të kenë mundësi të shprehin shqetësimet e tyre.

Rreziku i humbjes së kujtesës dhe traditave lokale

Rrëfimet, zanatet, këngët, zakonet dhe kujtimet e banorëve janë pjesë e trashëgimisë së Kalasë dhe meritojnë të dokumentohen me respekt dhe me pëlqimin e kontribuesve.

Rekomandimet e komunitetit gjatë konsultimeve të zhvilluara nga INAC

1. Të përmirësohet dokumentimi i problematikave në terren

Rekomandohet që Bashkia Elbasan, në bashkëpunim me institucionet e trashëgimisë kulturore, të shqyrtojë mënyrat për të dokumentuar dhe ndjekur rastet e dëmtimeve ose të degradimit të konstatuara në Kala. Informacioni i mbledhur nga banorët dhe monitorimi qytetar mund t'u përcillet institucioneve përgjegjëse për verifikim dhe vlerësim profesional. Ky propozim nuk nënkupton krijimin e një regjistri paralel me sistemet zyrtare ekzistuese por një formë të përshtatur me kohën dhe zhvillimin e teknologjisë.

2. Të forcohet informimi për ndërhyrjet në Kala

Rekomandohet që informacioni për projektet, punimet dhe ndërhyrjet që prekin Kalanë të bëhet i kuptueshëm dhe lehtësisht i aksesueshëm për banorët. Sugjerohet që, përpara ndërhyrjeve, komuniteti të informohet për qëllimin, vendndodhjen, institucionin përgjegjës dhe mënyrën se si mund të paraqesë komente ose shqetësime.

3. Të nxitet konsultimi dhe pjesëmarrja e banorëve

Rekomandohet që institucionet vendore dhe ato të trashëgimisë të krijojnë më shumë mundësi për dialog me banorët, bizneset, të rinjtë, shkollat dhe organizatat lokale. Njohuritë dhe kujtesa e banorëve mund të ndihmojnë në identifikimin e problematikave dhe në përcjelljen e nevojave të komunitetit. Konsultimi qytetar duhet të plotësojë, dhe jo të zëvendësojë, procedurat ligjore të konsultimit dhe miratimit.

4. Të lehtësohet raportimi qytetar i dëmtimeve

Rekomandohet që të shqyrtohet mundësia e një mënyre të thjeshtë, përfshirë një formë online, përmes së cilës qytetarët të raportojnë dëmtime të dukshme, vandalizëm ose punime që u duken shqetësuese. Raportimet duhet t'u përcillen institucioneve kompetente për verifikim. Qytetarët nuk kryejnë vlerësime teknike dhe nuk përcaktojnë nëse është kryer shkelje.

5. Të promovohet njohja e Kalasë përmes edukimit

Rekomandohet që shkollat, mësuesit, të rinjtë dhe specialistët të shqyrtojnë mundësinë e veprimtarive edukative me temën "Vendlindja ime". Përmes vizitave të udhëhequra, fotografisë, intervistave, podkasteve dhe materialeve informuese, nxënësit mund të njihen me historinë dhe vlerat e Kalasë, si dhe me përgjegjësinë qytetare për ruajtjen e saj. Të rikthehet moduli "Vendlindja ime" në shkollat e mesme në mënyrë që nxënësit të kenë mundësi të njihen konkretisht me monumentet e vendlindjes.

6. Të dokumentohet kujtesa dhe trashëgimia jomateriale

Rekomandohet të nxiten nisma qytetare për mbledhjen e rrëfimeve, kujtimeve, këngëve, zanateve dhe traditave të lidhura me Kalanë, me pëlqimin e personave që i ndajnë këto materiale. Dokumentimi dhe çdo përcjellje e materialeve duhet të bëhen në bashkëpunim me institucionet përkatëse, duke respektuar rolin dhe kompetencat e tyre, përfshirë Qendrën Kombëtare të Veprimtarive Tradicionale dhe institucionet përgjegjëse për trashëgiminë kulturore jomateriale.

Kuadri institucional dhe ligjor

Mbrojtja e Kalasë dhe e zonave përreth mbështetet në kuadrin ligjor për trashëgiminë kulturore dhe në vendimet përkatëse të Këshillit të Ministrave. Në veçanti, VKM nr. 643, datë 16.10.2024, lidhet me Zonat Arkeologjike A dhe B të qytetit të Elbasanit, ndërsa VKM nr. 644, datë 16.10.2024, lidhet me Qendrën Historike dhe zonën e saj mbrojtëse. Kufijtë dhe regjimet përkatëse nuk duhen ngatërruar; për çdo rast konkret, përcaktimi duhet të mbështetet në hartat dhe dokumentacionin zyrtar.

INAC vlerëson se është e rëndësishme që institucionet përgjegjëse të bashkëpunojnë dhe të informojnë komunitetin për mënyrën se si trajtohen shqetësimet e ngritura. Vendimmarrja, vlerësimi teknik, miratimi i projekteve dhe zbatimi i masave ligjore mbeten kompetencë e institucioneve të përcaktuara nga legjislacioni.

Çfarë mund të bëjmë së bashku?

Mbrojtja e Kalasë nuk është vetëm çështje e institucioneve. Banorët mund të ndihmojnë duke ndarë informacion dhe kujtime, duke raportuar shqetësime, duke marrë pjesë në konsultime dhe duke u angazhuar në veprimtari edukative. Shkollat, të rinjtë, bizneset dhe organizatat e shoqërisë civile mund të kontribuojnë në rritjen e ndërgjegjësimit dhe në ruajtjen e lidhjes së komunitetit me trashëgiminë e tij.

Kalaja është pjesë e historisë sonë, por edhe e jetës sonë të përditshme. Kujdesi për të nis me njohjen, vëmendjen dhe pjesëmarrjen e të gjithëve.

Rreth projektit EPIC

Projekti EPIC – Empowering People for Inclusive Culture zbatohet nga INAC dhe është pjesë e skemës së nëngranteve Cultur-AL, e mbështetur financiarisht nga Bashkimi Evropian dhe e zbatuar nga Qendra Kombëtare për Shërbime Komunitare dhe Qendra Artivista.

Referenca dhe burime

1. Këshilli i Ministrave, VKM nr. 643, datë 16.10.2024, për Zonat Arkeologjike A dhe B të qytetit të Elbasanit dhe planin për ruajtjen, mbrojtjen dhe administrimin e tyre.
2. Këshilli i Ministrave, VKM nr. 644, datë 16.10.2024, për Qendrën Historike të qytetit të Elbasanit, zonën mbrojtëse dhe planin përkatës.
3. Ligji nr. 27/2018 “Për trashëgiminë kulturore dhe muzetë”, i ndryshuar.
4. INAC, EPIC – Empoëering People for Inclusive Culture, matrica logjike, materialet e trajnimit, vizitat monitoruese dhe forumi konsultues, 2026.
5. Albanian-American Development Foundation (AADF), BID – Elbasan Castle, përshkrimi i Kalasë si kështjella më e madhe e banuar në terren të sheshtë në Ballkan.

Ky dokument është përgatitur nga INAC në kuadër të projektit EPIC – Empoëering People for Inclusive Culture. Ai pasqyron këndvështrimin dhe rekomandimet e autorëve, të mbështetura në procesin e projektit, dhe nuk përfaqëson domosdoshmërisht qëndrimet e Bashkimit Evropian, Qendrës Kombëtare për Shërbime Komunitare apo Qendrës Artivista. Dokumenti është një material informues dhe rekomandues.